

DOCUMENTE ARHIVISTICE SIBIENE (1850-1870). DONAȚII DIN "ȚARĂ" ȘI CONFLICTE CU AUTORITĂȚILE LOCALE ÎN JUDEȚUL COVASNA (1851-1859)

Ana Grama

Dacă pentru a vorbi despre românii din spațiul curburii intracarpatică și despre relațiile lor cu ȚARA, istoricii aveau, până de curând, obligația profesională de a invoca documente care să demonstreze astfel de fapte și să "demonstreze" neadevăruri, vremea acestui deziderat / imperativ a trecut. Deși publicarea sistematică a unui corpus de documente referitoare la acest spațiu se lasă încă așteptată, cunoașterea acestei problematice este un bun câștigat. Subiectul în sine rămâne însă, în continuare, o promisiune pentru achiziții suplimentare deosebit de interesante în câmpul cunoașterii. O precondiție, în acest sens, este că, ne mai fiind preocupați de "demonstrația" de principiu, beneficiem de libertatea de a releva și alte fețe ale unei existențe remarcabile prin complexitatea ei. Ieșind din perimetrul Marii Istoriei, naționale, al temelor fundamentale și al evenimentelor de răscruce, ne putem opri asupra vieții oamenilor din această zonă. Ne referim la acea experiență care, deși nu s-a putut sustrage dominației politicului, socialului și spiritualului, și nu s-a cantont în cotidian, s-a derulat în limitele măruntelor victorii și al deselor eșecuri, al unei firești neîncredere, al neîntreruptelor speranțe și, în totul, al normalității, al omenescului pus în fața unor situații de excepție, dar nu magistrale.

Noi ne-am oprit acum asupra unor documente din Arhiva Mitropoliei Ardealului¹, care privesc doar câteva secvențe dintr-o strădanie, colectivă și individuală, cu valoare de model, aceea a decorării bisericii din Vâlcele, atunci ELŌPATAC, "în depărtare de o oră spre nord, unde se află vestitele ape minerale și scâlzi"².

Anumite fapte ce se referă la acest subiect sunt deja cunoscute³, noi ne propunem, riscând o derogare de la prezentarea clasică a subiectului, publicarea unor documente care nu pot fi valorificate prin extragerea "subiectului principal", a "faptului semnificativ", a "informației inedite". Căci ... ce este "principal" și pentru cine, în ce context și în ce viziune? Și apoi, oare, modul de înlănțuire a ideilor, construcția unei demonstrații, limbajul, relevarea unui temperament, modificarea "vederilor" unei persoane în raport de un fapt, franchețea și disimularea unor relații, farmecul autenticității, și ... inefabilul unor texte, nu sunt și ele "surse" și motivație în cercetarea istoriei? Ne gândim, sigur, la o istorie a (aproape) anonimilor protopopi, preoți, negustori, pictori obscuri, obște "de domni" și "mulțime de popor". Adică, a celor ce nu au intrat în ISTORIE în afara statisticilor, și de care etnologia nu se ocupă, ei nefiind "popor" sau "tip etnic". Chiar dacă unele din gesturile oamenilor vizați sunt caracterizate pentru împrejurările date, ori semnificația acestor gesturi este restrânsă, ei rămân interesați ca "grupuri mici"⁴, lideri modești sau chiar ca indivizi:

- un protopop zelos, exemplar într-o activitate remarcabilă, nu foarte curajos, dar insistent, bine orientat și concesiv, care crede în valorile ierarhiei și are o mare responsabilitate față de cuvântul dat;

- un pictor, despre care nu credem că avea calitățile unui mare artist, dar dovedea toate defectele unui artist-boem, un altul serios, dar neacceptat de superiori din motive extraartistice;

- "cucoane", pur și simplu, sau "sărdărese" și "comiși" scriitori, editori, militari, prelați⁵, vilegiaturiști generoși. Aceștia, fiecare în parte și toți împreună, s-au implicat într-o pagină de istorie cultural-națională, fie și locală, vie, acționând și reacționând, creînd, trăind.

Succintele noastre observații se vor opri întâi asupra preotului IOAN MOGA, paroh la Vâlcele, protopop și asesor consistorial. Pa parcursul lecturii unor documente ce-i reflectau activitatea, prima tentație a fost aceea de a-l așeza pe o treaptă mult superioară colegilor săi din "secuime", pentru meritele deosebite manifestate în diverse împrejurări, așa cum adevărate personalități se dovediseră Ioan Popazu din Brașov, Partenie Trombitaș din Târgu Mureș, Sabin Piso din Săcărâmb și Alexie Verze din Săcele. Rememorând activitatea palidă a protopopului din Mărtănuș, care i-a urmat incomparabilului Petru Pop din Brețcu și luând ca bază documentară raportul lui Ioan Petric⁶ la preluarea în propria păstorie a Protopopiatului Trei Scaune, Ioan Moga pare a fi fost o personalitate adevărată. Și satele românești nu au putut, nu au știut să reziste asalturilor antiromânești de tot felul, uneori brutale, alteori camuflate (cum ar fi al ... descurajării românilor celor mai destoinici de a lucra aici), adeseori eficiente. O privire globală asupra informațiilor furnizate de documentele pe care le-am avut la îndemână ne-a obligat însă să observăm, fără a știrbi din meritele lui Ioan Moga (dimpotrivă) că el și-a desfășurat activitatea în condiții speciale. Românii din alte sate din secuime aveau din partea fraților din răsăritul Carpaților un sprijin sincer, dar el se concretiza, mai ales în ... loc de refugiu în momente de extremă gravitate pentru ardeleni⁷. Ioan Moga a simțit întotdeauna lângă el pe românii din ȚARĂ, care, la rândul lor, s-au constituit în adevărate modele pentru "benefactorii" din Brașov, Sibiu etc. Astfel, simțindu-i mereu alături de el și de intențiile sale - și încă într-un mod foarte concret - el s-a putut mobiliza pentru înfăptuirea a ceea ce alții doreau și ... subvenționau. Pe acest substrat și-a dezvoltat el calitățile naturale, și și-a cultivat bunele intenții și educația moral-patriotică. Cât de grele erau totuși condițiile în care își desfășura el activitatea, ne-o dovedește scăderea, cu timpul, a debordantului său entuziasm din deceniul 6 al secolului al XIX-lea. Vom vedea că, după 6 ani de eșecuri în a recupera banii de la pictorul Sălăgeanu, uzură păgubitoare pentru capacitatea de rezistență în fața adversităților străine, vor apărea dezacorduri, nemărturisite, chiar cu "Măritul Patron" Andrei Șaguna. Episcopul nu accepta colaborarea, la pictarea tâmpiei bisericii din Vâlcele, nici a lui Ioniță din Brașov, nici a lui Ioan Constande⁸ din Sibiu, ca înlocuitori ai lui Isidor Sălăgeanu, așa cum ar fi dorit, în ultimă instanță, Ioan Moga.

Avem motive serioase (însemnări autografe despre pictarea bisericii din Sebeș) să credem că Andrei Șaguna, prin acest refuz, veghea doar la "calitatea" lucrărilor, deși nu am reușit să aflăm cine-i garantase Episcopului însușirile artistice ale lui Isidor Sălăgeanu. Dar Ioan Moga nu-și putea permite, în acele condiții, supralicitarea unor garanții artistice (la care veghea totuși, vezi doc. 11) și, în același timp, încadrarea în termenele impuse de donatori. Scrisorile protopopului către episcop vor fi din ce în ce mai ... oficiale și mai scurte.

Am greși, de asemenea, dacă nu am sublinia că însușirile fundamentale ale personalității lui Ioan Moga lipseau multor diriguitori ai comunităților românești sătești la acea dată: subliniem, mai ales, perseverența în a finaliza proiecte, care, într-adevăr, ca orice nouătate, a produs derută, căutări sau adevărate șocuri. Căci "proiectele" românilor deveniseră realizabile și se generalizaseră abia după revoluția pașoptistă, în noile condiții politice și materiale în care se dezvolta totuși, societatea românească. Este bine de știut că în întreaga Transilvanie, după ce devenise evident că prin forța armelor nimic nu se mai putea cuceri în acel moment, românii și-au modificat maniera de lupta pentru binele nației; au cultivat cu convingere, fie și pe o arie restrânsă, aspirația spre învățătură, spre cultură, spre progres. Ca o premisă a unor realizări în aceste domenii, ei au făcut donații, substanțiale sau mai mo-

deste, pentru edificarea instituțiilor de care aveau nevoie, de biserici și școli⁹.

În aceste împrejurări, și în cadrul acestui adevărat program, patronat de Andrei Șaguna, se desfășoară și episodul de care ne vom ocupa mai jos.

Ne propunem să publicăm câteva documente din arhiva invocată mai sus; ele însele vor vorbi despre realitățile acelui moment, noi intervenind cu un scurt comentariu care ni se pare indispensabil înțelegerii "firului evenimentelor" pe care-l urmărim.

Pregătirea lui Ioan Moga, a populației locale și a vileginturiștilor de la Băile Vâlcele pentru mica, dar adevărata "bătălie" pe care o vom releva mai jos, a început, și a fost alimentată, de ... obstacolele de tot felul pe care autoritățile civile le puneau în calea românilor, când aceștia se "încăpățănau" să mai creadă - provocând destinul neprielnic - în promisiunile Constituției din 4 martie 1850. Vom exemplifica printr-un dosar din anul 1851 (Doc. 1,2,3) care se referă la constituirea școlii din Arpătac și un document din anul 1857 care se referă la dreptul românilor, "cu contractu-n mână", de a avea o ... progadie (Doc.4).

Nu este o întâmplare dacă unul din primele documente invocate în intervenția noastră este asociat Prințului Miloș Obrenovici, mare ctitor la Vâlcele, încă din deceniul 5 al secolului al XIX-lea. După revoluția din 1848-1849, Miloș Obrenovici rămâne alături de vâlceni și se va angaja, în continuare, în rezolvarea unor încurcături bănești care nu erau nu tocmai rare în primii ani de după revoluție (Doc.5,6).

Dar cel mai impresionant fapt este că lui i se vor alătura, la mijlocul deceniului al 6-lea, și alți "creștini evlavioși", care vor dona bani pentru relizarea noii tâmples a bisericii din Vâlcele. În acel moment, tâmpla bisericii era "numai proforma și aceia (...) cu totul slabă". Pentru realizarea ei se încheie în anul 1856 un contract cu "scobitoru în lemn" Androne Andronic din Brașov¹⁰ (Doc. 7, 8). În luna martie a anului 1857, Ioan Moga este în măsură să trimită o copie a listei în care erau consemnați cei 127 donatori pentru realizarea numitei tâmples (Doc. 9).

Documentele ulterioare, nu puține la număr și fiecare deosebit de interesante în felul lor, sunt produse de starea conflictuală pe care o provoacă Isidor Sălăgeanu, arvunit pentru pictarea tâmples, pentru că el nu-și respecta niciodată promisiunile, nici la Vâlcele și nici la Dobra (Doc. 10). La insistențele lui Ioan Moga, Andrei Șaguna recurge la sprijinul Consulatului austriac de la București pentru a-l căuta "în Țară" pe pictorul-fugar. Dar nici în anul 1859 (Doc. 11) și nici mai târziu, culpabilul-artist nu-și va achita obligațiile (Doc. 12). În același an "K. K. Agenzie und General Consulat für die Walachei" îl descoperă în Muntenia, fapt care nu risipește, și se va vedea că pe bună dreptate, îndoilele Consistoriului sibian¹¹.

Iar în zonă - și în acest domeniu necazurile se țineau lanț - Ioan Moga este implicat foarte activ în rezolvarea "cazului" bisericii, și mai ales al turnului ei, din satul Aita Mare, caz care, și el nu se putea rezolva fără sprijinul celor "din Țară" (Doc. 13, 14).

În anul 1860, aceeași instituție consulară, și la repetatele insistențe ale aceluiași Andrei Șaguna (provocat de Ioan Moga), cu o măsură extremă, îl obligă pe Isidor Sălăgeanu - atunci "fotograf" la Craiova (dar "nelegal", pentru că nu se regăsește în evidența artiștilor și meseriașilor din acel oraș) - să subscrie un Protocol-angajament, care ... nici el nu va fi respectat¹².

În anul 1863, controversa mai dăinuie încă. Ioan Moga, deși dă vădite semne de oboseală, va continua în încercarea de a recupera banii dați în avans cu atâția ani în urmă lui Sălăgeanu, măcar pentru acoperirea altor necesități ale numitei biserici (Doc. 15).

O bine justificată mirare, credem, ne produce faptul că pentru acea lucrare compromisă - pictarea tâmples bisericii din Vâlcele - nu a fost măcar contactat pictorul "bucureștean" Constantin Lecca. Și aceasta cu atât mai mult cu cât protopopul Ioan Tipeiu, în cadrul trata-

tivelor pe care le ducea cu numitul artist pentru pictarea "podîşorului" bisericii mogaiane din Sebeş, unul din răspunsurile pe care le primeşte de la renumitul C. Lecca vine tocmai din Vâlcele, unde era la băi¹³. Dar el cerea pentru lucrarea de la Sebeş 2000 fl. v. a. şi încă şi schimbarea banilor de hârtie în bani de argint sau aur, ceea ce vâlcelenii, sigur, nu-şi puteau permite.

De-a lungul anilor, sumara literatură care se referă la acest sat, ocupându-se mai ales de staţiunea balneară, a reţinut că la Vâlcele există o biserică al cărei ctitor este "Miloş Teodorovici"¹⁴ Obrenovici din Serbia, în care se păstrează portretul prinţului în ulei"¹⁵.

Noi ne-am propus să destinăm "neuitării" şi alte detalii care au meritul de a arăta o parte din truda, bucuria, decepţiile şi nădejtile pe care OAMENII locului şi ai epocii le-au trăit odată cu naşterea şi creşterea acestei lucrări închinată lui Dumnezeu şi neamului¹⁶.

NOTE

1. Toate documentele invocate aici, dacă nu poartă o altă menţiune, provin din acest fond.
- 1.1. Sunt grafiate cu alfabet de tranziţie, dar şi cu alfabet latin şi ortografie mai mult (Doc. 3), sau mai puţin (Doc. 16) maghiarizată.
- 1.2. Ioan Moga este autorul lor, sau doar "copiat", el păstrând în arhiva protopopiatului toate originalele (vezi contractul cu Andrei Andronic sau scrisoare lui Irimie Neagovici din Aita Mare).
2. *Enciclopedia română* (...) de C. Diaconovich. I. - Sibiu, 1898, p. 270.
3. Mircea Păcurariu - *Istoria bisericii româneşti din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş până în anul 1918*, Cluj-Napoca, 1992, p. 369.
4. *Dicţionar de sociologie*, Bucureşti, 1993, p. 273.
5. Ioan Moga adaugă unei corespondenţe oficiale un bileţel în care scrie: "Arhiepiscopul unitu Suluţu din Blaju s-au lăsat de Băile noastre, nu să mai aşteaptă aicea, cvartirul dânsului s-au ocupatu de alţii, însă Murăşanu din Braşov are a plăti câte zile au stat sălaşul golu" Doc. 553/1857.
6. Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului Sibiu: "Protocolul poruncilor" din Boroşnucul Mic. Ms. 89.
7. Ioan Lăcătuşu - *Identitate şi cultură la românii din secuime*, Cluj-Napoca, 1995, passim.
8. Ioan Constande, cândva desenator al litografiilor lui Asachi, Horea, Cloşca şi Crişan, avea "handicapul" că provenea dintr-o şcoală prea ... "academică" şi nici simpatizanţii săi nu garantau că "lucrul dânsului (ar fi corespunzător n.n.), aicea să cere meşteşugul vizantic!" Poate din cauza acestei "marginalizări", Ioan Constande trece de la ortodoxie la uniaţie. Vezi şi Gheorghe Cosma, *Pictura istorică românească*, Bucureşti, 1986, p. 41.
9. Fond "Inventare". 1855-1872.
10. Vezi şi Candid C. Muşlea, *Biserica Sfântului Nicolae din Scheii Braşovului*, vol. II, Braşov, 1945, p. 287. Aici este reproduşă şi o ramă sculptată de dascălul braşovean care, în anul 1882, devine membru al Casinei Române.
11. "Agenţia c. r. din Bucureşti răspunde la Nr. Conz. 1042/858 că au aflat pre Pictorul Sălăgeanu şi că acesta a zisu că se va îndrepta el de-a dreptul către Ecseleţia sa cu rugămintă în privinţa pretensiei comunelor noastre Elopatak şi Dobra.

Rtio 4/6 - 859

Să se scrie că Scaunul episcopesc rămâne pre lângă recvişia ca şi aşea să se îndatorească Sălăgeanu ear a mulţumi obştele numite, sau a veni în persoană spre a se împăciui cu acelea". Doc. 488, 1859.

12. Acest Protocol, şi altele similare, vor fi publicate într-o comunicare care priveşte pictarea bisericii din Dobra.

13. Doc. 718, 1860. Face obiectul unei alte intervenţii.

14. Biserica din Vâlcele, iată, nu întâmplător, are hramul Teodor Stratilat.

15. O. D. Apostol, *Contribuţiuni statistice demografice şi note istorico-medicale pentru o monografie a comunei Vâlcele, jud. Trei Scaune*. Extras, Cluj: Tip, Cartea Românească, 1928, p. 8.

16. Pentru alte "încurajări" şi "ode" de la săceleni, paloşeni şi preoţii din protopopiatul Nocrich, vezi *Saeculum*. Sibiu, I (III), 1995, nr. 1-2 (10), p. 72-73.

ANEXE

1.

1851 iunie 30. Parohul Gheorghe Cioflec din Vâlcele (Arpătac), Ioan Axente Gociman și Gheorghe Olariu, jurat bisericesc, cer Conzistoriului sibian să intervină pentru a li se reda dreptul de a-și ridica școală în sat, conform necesităților obștii, aprobărilor anterioare și ideii de egalitate între conlocuitori, drept pe care îl sabotează Beldi Grigore și căpitanul cer-cual din Sfântu Gheorghe, Istvan Kovats.

PREA LUMINT ȘI SFÂNT CONZISTORIUM !

Prea bine va fi cunoscut luminatului și Onoratului Conzistorium lipsa de școale în satele noastre până acum, cum că în parohiile noastre nici școală, nici loc de casă de școală și pântru locuința dascălului și cantorului nu avem. Drept aceea încă în anul trecut, în privința aceasta Domnul protopopul locului Ioan Moga, cu rugare au cerut de la onoratul Cs. C., Sub Comisariat de subcerc, ca să binevoiască a rândui un astfăli de loc. După care cerere Prea Onoratul Cs. C., Sub Comisariat de subcerc au binevoit a porunci deregătoarele satești ca să caute și să ne măsure loc. După care poruncă deregătoarele satului nostru au căutat și aflând ne-au numit un loc ne ocupat, nefolosit de nimenea, care au fost tot baltă unde să aduna apa din ploi, în sat, alături cu drum despre uliță. Iară despre ceia parte înapoi cu o pustă de 11 șighiuțe* de câte 5 coți fiește care șighiuță la 11 gazde, care pustă asămănea ține apă și prea rar poate prăși câte puține verze. Așa dregătoarele satului au socotit că lângă balto numită să mai adauge câte puțin și din căpătâiele acelor șighiuțe care răspund la zisa baltă, fără de nice o pagubă simțită și că tocma dacă n-ar voi stăpâni<i> acelor șighiuțe a lăsa în dar după prequire, să li să plătească.

Aceasta s-au făcut prin deregătoarele satești cunoscute sus numitului Cs. C., Sub Comisariat, care au cunoscut de bine propunerea lor, după cum ne-au și provocat sub dto. 16 novemb. anul trecut 850. Nr. 4281 și 4315, ca spre clădirea încăperilor trebuincioase de școală, de materie să ne grijim de cu iarnă, că în primăvară să ne putem apuca de clădit; care ordinăciuni le adăogăm aicea în copie sub A. B.

Noi, în urma acestora am cumpărat lemnele de brad încă din iarnă și cu mare oste-neală și cheltuială aducându-le de departe le-am pus pre locul numit, dară n-am făcut nice o clădire că Domnul Beldi Gegely, din ne iubirea ce o are spre noi, au arătat înaintea Domnului Cs. C. Căpitan Kovats al acestui cerc din S. Sz Gyorgy, cum că noi cu puterea, fără știrea nimănu am fi ocupat locul numit, după care Domnul Cs. C. Căpitan Kovacs ne-au și oprit ca nice pe balta mai sus numită, carea oameni<i> noștri au umplut-o cu pământ și carea din veci nice o dată până astăzi n-au fost cuprinsă de nimenea, nici îngrădită, nici folosită să nu facem zisăle încăperi, ci să căutăm afară din sat. Noi altul nici în sat, nice afară din sat loc făr<a> stăpân nu aflăm, si nice nu ne dă nimenea, și lemnele noastre scumpe putrezesc pă locul numit aduse și puse.

Cu obidă ne rugăm de prea Luminatul Conzistorium ca să binevoiți a lua în seamă și cheltuiala noastră și ca să avem și noi șco<a> lă ca fiii și fi<i> cele noastre să nu rămâie în linia dobitoacelor celor necuvântătoare (subliniat de Andrei Șaguna, ca și mai jos), cererea noastră a o mijloci unde să va cuveni spre a câștiga slobozenie a ne face școala pre locul

* Fâșie îngustă. La Ștefan Pașca, *Glosar dialectic*, București, 1928, p.53. apar *seghie*.

numit ori a ne rândui o comisie ne interesată /s. n./ care să vadă cu ochii oare fi-va undeva alt loc fără de scăderea cuiva ca acesta ? Și că dacă uni<i> din gazdele cu șighiuțele lor cele de câte 5 coți de late, întârâtați de neubitori de fericirea noastră, (s. n.) nu vor lăsa spre mai bună înlesnire câte puțin fără nice o pagubă a lor din căpătăiele șighiuților lor, să binevoiască a prețui partea aceloră și apoi din venitul satului să li să plătească la aceia care n-ar voi (că sânt din gazdele șighiutelor și români și aceia voesc) ca să putem clădi: că almintrilea pentru ca să nu putrezească lemnele de tot să fim și cu aceia de tot de pagubă vom fi siliți a le vinde - și vom rămâne noi iară, numai cum am fost, cu toată Egalitatea /s. n./ - când locuitori/lor/ dimpreună cu noi unguri, reformați mai puțin număroși (subl. A. Ș.), pe lângă curțile și încăperile cele cu îndemână, pentru Popă, Diac și Școală, mai nainte li s-au rupt dintr-al satului fonduri întinse de arat și de coasă și încă și pădure pă sama Bisericii; - Apoi noi cei mai numeroși, în loc de-a avea și noi, nu avem (: afară de locul unde șade preotul curtea numai ca la o văduvă săracă (?):) (subl. A. Ș.), nice loc unde să ne ținem pre dascăl ori cantor, necum de școală. Așteptând de la Prealuminatul și Sfânt Conzistoriu Ep<i>scopesc o grabnică îndreptare în privința mai sus scrisă ca să nu ne păgubim și de lemnele zise.

Am rămas ai Prea Luminatului și Onoratulu<i> Conzistorium umilite slugi și fii sufletești

+ Ioan Axente Gocimanu în Arpătac

+ Gheorghe Oleriu Jurat Bisăricesc

sub numel<e> a întregii obști

În Arpătac, 30 iunie 1851

După pofta obști<i> s-au scris prin mine Gheorghe Cioflec mp.

parohul locului

Arh. Mitr. Ard. Doc., 326, 1851.

2.

1850 noiembrie 16. Georg H. Ghidiu, adjunct la K. K. Komissariat de sub cerc la Aita Mare, scrie parohilor ortodocși din Ariușd (sat aparținător azi la Vâlcele) și Vâlcele că și-a însușit aprobarea dregătorilor satești din numitele comune pentru locul de școală românească, recomandând și urgentarea lucrărilor de construcție a unei școli "cu două case".

Kopia N=4281/4315

K. K. Komissariat de

Sub tserk la Nagy Aita /Aita Mare/

KATRA PAROCHUL NE UNIT DIN ARIUȘD ȘI ARPATAC.

N. Aita în 16 Noiembrie 850

După înștiințarea aista făcută dela Deregetor din Ariusdi și Arpatac, la Porunka de aitsa data pentru kasze dee lok Scoala la locuitori Romani de akolo: fu atsezta loc aretat și meszurat, pentru atsasza. Se fatse de Stire ka sze tsertsetezi pe lakuitori din Ariusd Sze Sze Sfatujaszka in tse kip Sza Sze zideaska atsasza Scoala. Si Szasza adune materiile tzele trebuintsoasze pentru atsasza, kit la primavara viitoare Sze Sze poate zidi. Scoala Sze fie en doa partzi, adeka doaa kasze pentru Skoala.

Georg H. Ghidiu m. p.

adjunt

Arh. Mitr. Ard. Doc. 326, 1851.

3.

1851 iulie 9. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele scrie episcopului Andrei Șaguna o scrisoare însoțitoare a "întâmpinării" locuitorilor din Vâlcele în privința obstacolelor pe care le pun proprietarul Beldi Gherghy și vicecomisarul din Sfântul Gheorghe, Istvan Kovacs, ridicării școlii românești din acel sat.

N=24.851

INNALT PEA LUMINATE SI PEA OSFINTITE DOAMNE DOAMNE EPISCOAPE
AL MIEU MILOSTIVU PATROON !!

După cum te vei milostivi înalt Măria ta a cunoaște din aicea adăogatele acuză, că obștea noastră greco-răsăriteană din satul Arpătac, căpătând un locu de școală prin Onoratul Comisariatu de subcerc, și tot deodată aceia diregătorie au și poruncitu a să găti cu materia că să o poată zidi, cum au fost astă primăvară, însă obștea mai mult după sfaturile noastre au și adunatu materie, și au voit a o și ridica în vremea sus numită, dară iată că au pășitu la mijloc în contra acestui sfântu scopu cu toată puterea fără de a <a>vea cevași dreptu D. Beldi Gergei fostul mai nainte proprietariu a numitului satu, însă numai curat din pizmă ce totdeauna au avut-o asupra-ne și o are până astăzi aceia, ca noi romanii să nu putem înainta cu tinerimea noastră întru învățătură /s. n./, sau înțelesu în privința aceasta cu (...) Comisar al locului D. Kovacs Istvan din Seps Szent György, care asemenea ne poștește binele /s. n./, ca să ne oprească de la zidirea școalei și ne-au opritu cu graba în fața locului Arpătac fiind, ca nici decum să nu zidească obștea școlară pre locul acela, și altul nu ne-au dat, măcar datoria i-ar fi fost, ba și legile încă îl îndatorează /s. n./, așa stăm pe locu opriți, nu putem zidi nimica, materia începe a să strica/și/ a să risipi de unii și de alții.

Cu plecăciune viu din parte-m<i> a ruga grația înaltu Mării tale a te îndura a mijloci la înaltele locuri slobozenia pentru zidirea școalei aceliași, că almintrilea lemnele de bradu să vor putrăzii nezmintitu și bieata noastră obște ar pășii mare pagubă.

Cu acestea am rămas sărutând binecuvântătoarele mâinii Arhieresti, și totdeauna cel mai subordonatu,

Al Înaltu Prea Osfințitu Mării tale

Umilitu servu
Ioan Moga m. p.
Protopopul Hidvegului.

Eliopatac, 9 iulie 1851.

Arh. Mit. Ard. Doc. 326, 1851

4.

1857 iunie 19. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele scrie episcopului Andrei Șaguna despre faptul că dregătoria cercuală din Sfântu Gheorghe a luat de la românii din Chiliești cheia progăzii, la care au acces printr-un contract, interzicându-le să mai calce în acel spațiu, pe care l-au lăsat în exclusivitate reformaților unguri.

Ad Nr. 61. 857

ECSELENTIA TA PREA SFINȚITE DOAMNE EPISCOAPE
AL MIEU MILOSTIV PATRONU!!

În legătură cu relația acestui Scaonu Protopopescu din 9 iunie a.c. nr. 61 vin cu plecăciune a face cunoscutu Ecseleției tale, precum ci. r. pretură de cercu din Sentgeorgiu, precum și mai târziu au fost partizana reformaților așa și acum, căci au ieșitu mai alaltăieri un ampoiatsu de acolo în fața locului la Killyeni și au luat cu puterea de la creștini<i> noștri cheia Progadii și au dat-o judeului satului spre păstrare, zicându-le creștinilor noștri că ei nu mai au treabă acolo, iară reformaților li s-au datu voie ca peste progadia pomenită să umble la Biserică. Însă nici o judecată nu s-au ținutu în privința aceasta ci numai sâlnicie s-au făcutu. Așa dară creștini<i> noștri cu contractul în mână să văd fără de cale neîndreptățiți /s.n./din partea Ci. R. Preture de Cercul din Sepsî Sentgeorgiu, care nu privește la înțelesul contractului ce să află în mâna creștinilor noștri, ci numai la plăcerea și interesul reformaților.

Dreptu aceia cu plecăciune rogu grația Ecseleției tale că părintește să te înduri a arăta această silă la cuviincioasele locuri, că altmîntrilea creștini <i> noștri din Killyeni cu contractu legiuitu în mână vor perde dreptil lor negreșitu.

Care fără întârziere făcându cunoscutu, am rămas /.../

Ioann Moga /.../

Eleopatac, 19 iulie 1857

Pe versoul scrisorii, rezoluția autografă Andrei Șaguna din 27 iunie 1857: "Să se facă arătare la guvern cu aceia că deși cauza se ține de judecătorie, totuși, de vreme ce s-au pertractat pe calea politică, așa și Sc. Episcopesc pe calea politică se roagă ca să se nimicească hotărârea acea; și progadia, de împreună cu cheia, să se reîntoarcă obștei noastre".

Arh. Mit. Ard. Doc. 553, 1857.

5.

1852 iulie 24. Protopopul Ioan Moga ăin Vâlcele trimite episcopului Andrei Șaguna o scrisoare însoțitoare copiei celei expediate de Miloș Obrenovici din București (vezi Doc. 6), privind zidirea școlii și caselor din Vâlcele. În încheiere își manifestă o caldă recunoștință pentru demersurile episcopului în interesul clerului ortodox.

Excelenția ta
 Prea luminate și Prea Sfințite Doamne
 Episcoape al meu Milostivu Patron !!!

Cu cea mai adâncă plecăciune viu a face cunoscut Excelenții voastre că în privința scoaterii banilor de la D. Hagi Gidiu /sic/ pentru școala și casa Parohială de la Eleopatac, s-au milostivitu înălțatul Prințipe Miloșu a face o dispoziție după cum se poate cunoște din aicea cu plecăciune alăturata copie pre carea astăzi la mai jos însămnata zii am primit-o.

Care făcând-o cunoscutu am rămas sarutându binecuvântătoarele mâini Arhierești.

Mai încolo din inima curată poftescu de la Milostivu Dumnezeu ca înaintarea Excelenții voastre la rangul de Exelenție și altele, la mulți fericiți ani să-l purtați sănătoși, blagoslovând atot puternicul Dzeu Înaintarea Excelenții voastre, carea aduce fericirea neamului nostru încă și încă și mai nainte. (16)

Al Excelenții Voastre
 umilitu servu
 Ioann Moga
 protopopul Hidvegului

Eleopatac, 24 iulie 1852.

Arh. Mitr. Ard. Doc. 867, 1852.

6.

1852 mai 31. Prințul Miloș Obrenovici scrie din București protopopului Ioan Moga din Vâlcele că a numit pe Teohar Zanli (sic) din Brașov ca responsabil cu recuperarea banilor de la vechiul "mandatat", "pentru zidirea școlii și caselor după planul și contracturile încheiate în anul 1850"

SFINȚIA VOASTRĂ !

Cu mare mâhnire am înțelesu din cinstita Dumneavoastră scrisoare din 17 mai a. c. că domnul Hagi Ghidru /sic/ nu au făcu nici o urmare datoriiloru impusă lui, din care pricină au și rămas lucru cum l-am lăsat. De aceia astăzi vă înștiințezu că am orânduit pe dumnealui domnul Teohari Zanli din Brașov, vechilu, în locul meu, cu îndeplină putere, după cum se vede din /.../ ce se află în mâinile sale, ca să mijlocească din toate puterile atâta prin calea legi<i>, ori cum va găsi-o mai bine, a scoate banii aceștia de la numitul netrebnicu și a urma apoi în lucrare și zidirea școlii și casăloru după planul și contracturile încheiate în anul 1850, unde rog și pe Sf. Voastră a vă uni cu pomenitul domn Zanli, și prin celea mai aspre măsuri judecătorești a străznicii pă acest H. Ghidru a înapoia banii fiind și păcat a sfeterisi bani hotărți pentru obștescul folos și pentru săraci /s. n./. Nădăjduiesc că prin unitele a două aspră

sălință veți dobândi scopul expus, și veți bucura cu o înștiințare bucurătoare pă al sfinții voastre.

București, mai 31. 852.

binevoitoriu

prințul Miloș Obrenovici.

Arh. Mitr. Ard. Doc. 867.852

7.

1850 iulie 17. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele trimite contractul cu meșterul Androne Andronic din Brașov care urma să "sculpteze" tâmpla bisericii din sat, fiind plătit din donațiile vilegiaturiștilor de la băile din localitate.

Arh. Mitr. Ard. 687, 1856

8.

1856 iulie 10. Androne Andronic, dascăl și sculptor din Brașov, și G. G. Ioan, "chezaș răspunzător", iscălește un angajament-contract pentru realizarea tâmplei bisericii din Vâlcele conform planurilor aprobate de donatori.

CONTRACTU

Prin care se face cunoscutu că supt iscălitul mai în jos cu dumnealoru făcătorii de bine, cari numai din râvnă sufletească au doritu să să facă Tâmpla Sf. Bisericii ortodocsă din satul Eleopatac, asămănată cu modelul sau planul ce s-au încheiatu osăbitu, și care s-au iscălitu de către unii din dumnealoru. Însă această Tâmplă am să o facu numai din lemn curatu și sănătos cu patru lcoane Împărătești în tocu loru, iară celealalte potrivit și asemenatu cu modelul. - Pentru care învoindu-ne despre prețul sau hotărât a mi se plăti sfanțih una mie cinci sute Nr=1500, care bani s-au și răspuns în primirea chizașului meu răspunzătoriu, care mai în jos să și iscălește. Iară mie acum înainte mi s-au dat sfanțih cinci sute Nr=500. - Dreptu aceia mă îndatorezu a lucra și a desăvârși această Tâmplă fără de cel mai mic cusuru pe care să o și așezu în biserecă la locul ei, până la martie 25 anul viitoriu.

Și spre credință am iscălitu însumi,

Eleopatac, 10 iulie 1856.

Andronicu Androne m.p.
dascăl și scobitoriu.
G. G. Ioan m.p.
chizașiu răspunzătoriu.

9.

1857 martie 4. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele trimite episcopului Andrei Șaguna o copie a listei cu donatori din Moldova, Muntenia, Transilvania și din afara țărilor române de la care s-au adunat „1507.3/4 sfașiih,, pentru realizarea tâmplei de la biserica din satul său. În scrisoarea însoțitoare roagă episcopul să vină la Vâlcele să sfințească tâmpla înainte de Sf. Paști.

N=25 1857

ECSELENȚIE !

Cu plecăciune se așterne aicea adăugatu copia colectei ca s-au fostu făcutu aicea la Eleopatac în vara trecută a anului 856 pentru Tâmpla la această Sfântă Biserică. Ar fi fost bine ca mai nainte să o fi așternută spre Grațioza Revizie Arhierească, însă numai astăzi la 4 martie 1857 am pututu să ne socotim cu domnul neguțătoriu Gheorghe Ioan de la Brașovu, carele este casieru banilor Tâmplei, însărcinatu de domnul Godinu și alți boeri, din care te vei îndura Ecselenția ta lămuritu a cunoaște că câtă sumă s-au strâns și ce mai trece peste suma și prețul Tâmplii de 1500 sfașiih în sus, adecă trecu numai 7 sfașiih și și aceia să află la D. Gheorghie Ioan, fiindcă doi negustori de la Brașovu au iscălitu în colectă amândoi 12 sfașiih și nu mi-au dat mie aicea la Eleopatac, că n-or avut la dâșii<i> bani, ci i-au dat dumnealui chizașului Gheorghe Ioan în Brașovu.

Pentru cele patru S<finte> Icoane Împărătești, numai la vara viitoare vrând milostivul Dzău să va putea aduna cevași mila. Mai încolo, fiindcă pre Blagoveștenii este terminul să să așeze Tâmpla în S<fânta> Biserecă, cu plecată mătanie mă rog Ecselenții tale ca părintește să te înduri a ne împărtăși Binecuvântarea Arhierească spre a putea săvârși la aceia Tâmplă nouă când să v-a așeza sfințirea apei cei mici, ca să nu fimu lipsiți pre Sfintele Paști și alte Luminate Sărbători de Dumnezeiască slujbă, pre care o așteaptă creștinii noștri cu cea mai mare evlavie și smerenie.

Pre lângă care am rămas /.../

Ioan Moga m.p.
protopop și assesoriu consist<orial>.

Eleopatac, 4 martie 1857.

Colecția

Pentru benefacțiunile de la creștini(i) noștri adunate în vara anului 856, pre sama ridicării unei temple noaă la Sf(ân)ta Biserecă a Eleopatacului /: prin părintele protopop Ioann Moga strînsă:/

Numele benefactorilor sfanțih

D. Manciu Nicolae	14
" Sărdariu Greceanu	14
" Zaharie Carcalechi	14
" Antonu Popescu Godin	48
" Ioan Petrescu	14
" Ioan Boambănu	14
" Mihai Poposoli	6
" Cost:H.G.Vulpescu	6
" Toma Niculai Pecea	14
" Toader Comanovici	14
" Vasilie Vasiliu	14
" Ioan Frate Spuzanu	14
" Doftor Bacanu	6

C./ucoana/

" Marița Dobriceanca	14
" Catrina Ecsarhu	28
" Maria Eronim	14
" Irina Aron	14
" Efrosina Stam	48
D. Popa Apostol Pan	15
" Gheorghe Porumbariu	28
" Ioan Porumbariu	28
" Iordache Davidu	15
" Gheorghe G. Ioan	18
" Ioan Hagi Ilie	9
" Hagi Teodor Gheorghiade	1
" Costandin Căscariu	10
" Costache Panajotu	6
" Tiță Sătișteanu	12
" Vasilie Dumitru	6
" Bratu Costandin	3
" Costache Cacogiu	9
" Atanasie Ioan	6
" Niculae Orghidan	3
" Banoi Bogdanu	3
" Dincă Iacobovici	3
" Nicolae Mihail	6
" Anica Dîlțanu	14
D. Manole Zlatcu	6
Suma	524

Numele benefactorilor sfanțih

D. Mihalache Nica	28
" Ghiță Dobranu	14
" Mihail Panu	45
" Nicolae Iurcu	6
" Sora Costandinu	4
" Andreiu Panovici	28
" Hagi Vasile Frigător	15
" Ioan Nică	4
" Vasilie Costandin	6
" Cocoana N.N.	2
" Teodor Vasilie	9
" Costandin Manolescu	6
" Ioan Ioanidi	5
" Costandin	14
" Nicolae Nicolau	3
" Răducan Simonidi	20
" Ioan Manolescu	7
" Ilie Moisă Costandin	6
" Petcu Nicolau	14
" Paharnic Dimitrie/	28
" Baron/.../	28
" P. V./.../	14
" Mihail Mimi	14
" Costache Bratu	15
" Gheorghe Stoica	3
" Ilie Engheli	6
" Mihail Sustadia	10
" Ioan Porumbariu Compa	84
D. Serd/ar/ Costache Costandin	7
" Dimitrie Iancovici	6
" Nicolae Nedelcovici	6
" Manole Burbea	3
" Gheorghe Marcovici	12
" Palcovnicu Stoica	6
" Gheorghe D. Zaharie	9
" Eftim N. D. Petezan	14
Suma	501

Numele benefactorilor	sfanțih	Numele benefactorilor	sfanțih
D. Nicolae Antonescu	14	D. Urs Ghilă	3
" Raducan Codin Craiov.	9	" Gheorghe Costandin	6
" Vasilie Hristu	14	" Rudolf Orghidan	6
" Nicolae Teclu	6	" Dimitrie Dămian	3
folosul la 18#		" Ioan Bozocca	6
schimbînd 1:2		" Costandin I. Pascu	6
D. Andrei Danilofu	10	" Anton Mărgăritu	3
" /?/Cemetescu	8	" Lazar Gherasim	9
" Iancu Cătănescu	'	" Anastasă Petru	9
" Costache Carabelea	7	" alt strein N.N.	9
" Elena H. Prohniadu	3	C/ucoana/ Maria H.	
" Nicolae Danilopolu	30	" Iordan 5#	70
" Anastasă Cozma	9	D. Ioan Ghenoiiu	3
" Gheorghe Ioanidi	6	" Ioan Popovici	9
" Ioan Florian	3	" Alexandru H. Pavel	6
" Stan Blebea	6	suma	148
" Ioan Leca	15		
" Iosif Zaharie	6		
" Gheorghe Orghidan	9		
" Iancu Scarlatu	3		
" Matache Ioan	3		
" Ianche Polozu	28	524	
" Ioan G, Ioan	14	501	
" Hagi Sotiru Petrovici	6	334	-3/4
" Hristea Orghidan	6	148	
Cocoana I. Efimia	3	Total	1507 3/4, adecă sfanțih 1507 3/4
" Marghiola Tărtăș	3		
" Tănase Aliatu	14		
" Costache Poenariu	14		Această sumă s-au adunatu prin mine
" Anastase I. Sofroni	6		
" Dimitrie Boambăsu	9		Ioann Moga,
" Elena Zoița	3		
" Nicolae Voinescu	10		protopop și asesor consist/orial/.
Coco(a)na Chisopotra	3		
" Mătachie	10		
" Costache A. Popovici	3		
folosul la 5 sfanțih	-3/4		
D. Dimitrie Caracaș	6		
" Costi Beglazoglu	6		
" Vasile Parzofu	10		
" Gheorghe Ioan Zah. Iordache	6		
" Mirică Flușturan	3		
suma	334 3/4		

Arh. Mitr. Ard. Doc. 292.1857.

10.

1858 august 27. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele îi urează bun venit lui Andrei Șaguna, întors dintr-o călătorie în care a militat pentru interesele clerului neunit și îl informează despre starea zugrăvirii tâmplei și comportamentul naserios al pictorului Isidor Sălăgeanu, aflat atunci la Râmnicu Vâlcea. Invocându-l pe prințul Miloș Obrenovici, sugerează înlocuirea lui Sălăgeanu cu zugravul Ioniță Pop din Brașov.

ECSELENȚIA !

Bucuria mea astăzi este mare căci avuiu norocire a înțalege numai astăzi că milostivul Dumnezeu s-au înduratu din călătoria cea lungă care ai întreprins-o Ecseleñtia ta în folosul sâri-manului nostru cleru, a te aduce iarăși în mijlocul nostru în întreaga și scumpa sănătate carea și în viitoriu să îi-o păstreze ceriul până la adânci bătrânețe, aceasta din inimă curată o poftescu.

Ecseleñtie ! Pictorul Isidoru Sălăgeanu, în anul trecutu, la 4/16 august, au luat asupra-și zugrăvitul tâmplei noastre de aicea, togmindu cu nește boieri, dintre care unul este și Domnul Godin, și s-au legatu că până la Sfântu Gheorghe 858 să dea lucrul gata. Însă astăzi nu numai nu l-au gătitu dară nici că s-au apucatu de elu nici până astăzi, din care pricină boieri<i> benefactori văzându că nu s-au ținutu de contractu s-au foarte supăratu pe dânsul și au voitu ca să scrie Ecseleñtii tale. Apoi eu le-am spus că Ecseleñtia ta nu te afli acasă, ci ești la Viena, și așa au rămas îndatorându-mă ca să arātu lucrul acesta Ecseleñtii tale după ce te vei întoarce acasă. Cu aceia umilită rugare ca părintește să te înduri a sili pe numitul pictoriu a veni aicea, a-și plini legătura, sau dacă nu se încumete a se apuca de lucrul asupra-și luat, să întoarcă arvuna 111 fl. cm., ca să punem alt pictoru, carele pre vara viitoare să dea lucrul gata. Ecseleñtie! Sălăgeanu în luna lui maiu 858 în 4 zile mi-au scris mie aicea de la Râmnicul Vâlcei o epistolă prin care să făgăduia că câtu mai în grabă va sosi aicea și să va apuca de lucru. Însă în zadar să vede a-i fi fostu făgăduiala. Apoi după ce am văzut că nu mai vine, i-am scris și eu de aicea oblu la Râmnicul Vâlcea și l-am poftitu ca numai de câtu să vie aicea căci Măria sa, înălțatu prinți Miloș, au vrutu să-i dea cevași de lucru, adecă patru icoane împărătești, de care i-am și scris în aceia epistolă ca să știe să grăbească cu venire încoace, însă dânsul vine până astăzi și nu mai nimerește. Înălțatul prințul Miloș au pus aicea un zugravu din Brașovu, aume Ioniță Pop, de poleește la tâmplă și acela toată vara au lucrat aicea și lucră până astăzi. Pe acela l-am adus eu până acolo încātu ar lua contractul lui Isidor, și pe plata aceia ar face el lucrul după cum se cere în contractu. Acum Sălăgeanu are arvună, aceia ar veni să ne-o dea înapoi dacă nu vrea să lucreze să o dăm acestuia care ar lucra. Nu știu cum o să găsim mai bine, însă de acesta de aicea sântu siguru că pre vara viitoare ar fi gata tâmpla cu totul, iară cu Sălăgeanu mă tem iarăși prea mult că om avea năcazu și să vor supăra și al doilea boieri<i> la vara viitoare și să vor desgusta cu tot de a mai da ceva ajutoriu. În anul acesta oru vrutu dâns<i> să mai facă cevași la biserecă și văzându aceasta, că adecă nu s-au dus în sfârșitu legătura cu zugrăvitu, s-au lăsatu zicând că n-or mai da bani să-i mănânce pictorul și așa oru rămas supărați și necăjiți pe Sălăgeanu.

Ecseleñtie! Milostivește-te a îndatora pre numitul Sălăgeanu ca să vie să să apuce de lucru, sau dacă nu poate să ne dea banii înapoi ca să punem pe alt zugravu să răspunză pe vara viitoare lucru tot. - Mai încoloo rog grația Ecseleñtei tale a te îndura la vremea sa a mă încunoștința despre răspunsul lui Isidorul Sălăgeanu ca să știm cum avem a urma mai departe în treaba aceasta.

Pre lângă acestea am rămas /.../

plecată slugă Ioan Moga /.../

Eleopatac, 27 august 1858.

Arh. Mit. Ard. Doc. 791. 1858.

11.

1859 februarie 19. Protopopul Ioan Moga cere învoire de la Andrei Șaguna să angajeze în locul lui Isidor Sălăgeanu, pentru pictarea tâmplii bisericii din sat, pe Ioniță Pop din Brașov sau pe Ioan Constande, ori să dea o altă soluție pentru rezolvarea acestei probleme până la revenirea vilegiaturiştilor donatori în stațiunea Vâlcele.

ECSELENȚIE !

În toamna trecută am fost arătat Ecseleńții tale togneala noastră cu am avutu cu pictorul Sălăgeanu spre a ne zugrăvi tâmpla bisericii de aici, la care cu plecăciune rog grația Ecseleńții tale a te îndura părințește a ne împărtăși o grațioasă invitație ce avem să urmăm cu numitul în privința aceasta. Mai avem la dânsul vreo nădejde ca în primăvara viitoare să vină să se apuce de lucru, ori ba? Sau văzându și Ecseleńția ta starea lucrului nostru nefavorabil, atuncea cu plecăciune ne rugăm a ne împărtăși Binecuvântarea Arhierească spre a putea preda lucrul Sălăgeanului zugravului din Brașov, Ioniță, carele ne poleește tâmpla, și apoi oare cum am putea scoate arvuna de la Sălăgeanu spre a o da apoi cestuilalt zugravu?

Ecseleńție! În Sibiu se mai află un zugravu, anume Ioann Costandă /: în strajamentu:/. Acela mi-au trimis vorbă aicea că dânsu încă ar lua lucrarea zugravitului tâmplii noastre, după cum sună contractul făcutu cu Sălăgeanu și arvuna ce este le Sălăgeanu 111 fl. cm. n-au mai cere-o, pe lângă ceialaltă plată ar face tot ce să cuprinde în contract. Însă noi de aicia nu știm lucrul dânsului, aicea să cere meșteșugul vizantic. Și așa, dacă n-om începe cu unul sau cu altul zugrăvitul, în primăvară o să rabdu de la boeri mai mare înfruntare și rușine, în primăvară viitoare, ca în cea trecută/: de la benefactori:/ sau, dacă este Sălăgeanu în Sibiu, mă rog să să trimită încoace, sau dacă nu, a ni să da binecuvântarea ca unul din aceștia mai sus numiți să ne putem în primăvară a ne apuca de zugrăvitu .

Care și nădăduindu sântu /.../

Ioann Moga /.../

Eleopatac, 10 februarie 1859.

Arh. Mit. Ard. Doc. 499. 1859. .

12.

1859 iulie 22. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele cere episcopului Andrei Șaguna să-l sprijine în lucrarea de pictare a tâmplii bisericii din sat prin Isidor Sălăgeanu, care, conform informațiilor doctorului Vasici, lucra în Țara Românească, ori să recupereze arvuna pentru a-l angaja în locul său pe Ioniță din Brașov.

ECSELENȚIE !

Fiind în zilele trecute aicea Măria sa D. Consiliariu Vasici, mi-au spus că pictorul Sălăgeanu s-au găsit unde șade la Țara Românească și că doară i s-au scris ca să vină la Sibiu. Așa fiind, cu plecăciune rog grația Ecseleńții tale a te îndura a ne încunoștința că mai

aveom /sic/ vreo nădejdie ca să vină acela la Eleopatac să ne zugrăvească tâmpla, ori ba ? Și la întâmplare că n-aru veni, atunci pretindem de la dânsul arvuna primită la tocmeala sa ca așa apoi să putem a ne pune pe D. zugravu Ioniță din Brașov, carele și astăzi să află aicea de aurește la tâmplă.

Pre lângă aceste am rămas /.../

Ioann Moga /.../

Eleopatac, 22 iulie 1859.

Arh. Mitr. Ard. Doc. 726. 1859.

13.

12 octombrie 1859. Preotul Irimie Neagovici din Aita Mare, împreună cu șapte consăteni, roagă pe protopopul Ioan Moga din Vâlcele să obțină pentru ei aprobarea, de la episcopul Andrei Șaguna, pentru a merge din nou după ajutor în Țara Românească, deoarece turnul bisericii lor, ridicat cu sprijinul modest al donatorilor din Țara Bârsei, s-a surpat.

PREA ONORATE D.D. PĂRINTE PROTOPOAPE,

Noi, dedesuptu iscăliții, jurații Bisericii și locuitori din Nagy Aita, cu plecăciune venim prin acestu umilit înscris a ne ruga de prea onoratu Domnia ta precum urmează:

În anul trecutu 1858, prin Binecuvântarea înaltu și Ecselenții Sale bunului nostru arhieru Andrei Baronu de Șaguna, ne-am fostu apucat să zidim o biserică de piatra înu locu cei de lemn, carea este de totu stricată, spre care Sf<ântu> sca<un> ne-au fostu cerut și slobozenie de la luminatul Sc<aun> Arhiepiscopesc spre a ne aduna milă din Țara Bârsei<i>, carea m<ărita> rânduială ni s-au fostu și datu cu Nr. Episcopesc 120.858.deto. 29 ianuarie 1858, spre a ne câștiga vreun creștin blagocestiv care să ajute la ridicarea Sf<intei> Bisericii. După cum m<ărita> rânduială am și urmatu prin Tara Bârsei<i>, însă așa persoane nu s-au aflatu, fără căpătând ceva milă, ne-am adunatu și noi toate puterile și ne-am apucat de zidirea susu numitei Biserici, care tocmai când era mai gata s-au surpatu turnu din temelie și este surpatu și până azi, care toate sântu cunoscute acestui onor<at> Protopopesc.

Acum dară ajutându-ne M<ăritul> Dumnezeu ca în primăvara viitoare a anului 1860 iarăș de nou să ne apucăm de lucru, și de vreme ce starea noastră este foarte gingașe, cunoaștem că nu vom putea a o săvârși fără ajutoriul altor creștini milostivi /s.n./, spre care scopu din genunchi rugăm îndurarea. Înaltu Ecselenții sale, prinu Prea Onoratu Domniia ta, ca să să îndure și să ne dea o binecuvântarea să mergem și la Țara Rumânească, dour de ne-am putea mângâia mai bine în privința aceasta /s.n./ și să nu ne rămână atâta strădanie în zadarnică. De almintrilea, poporul nostru de aici, după ce nu este numărös, să hrănește numai din fărămituri, fiind alți Domnitori /s.n./ și așa aicea să vede lipsa de ajutoiri, rugându-ne cu plecăciune și al 2-lea de prea On<orat> Domniia ta, să binevoiești a mijloci cărtă Înaltu Ecselenția Sa spre a ne dobândi acestu scopu, nădăjduindu-ne că și până acum te-am avut bun patron așa și pe viitor vom fi mângâiați.

Suntem ai Pr<ea> On<oratului> Dom<niei>
Plecați și umiliți servi

Nagy Aita 12 oct. 1859.

Irimie Neagovici

paroh

+ Gheorghe Semeni Gocimanu

+ Simon Sebeni

+ Pozna Ianoși

+ Gociman Zahi

+ Sebeni Ianoș

+ Soci Ghiurca

+ Hărman Ghiurca

jurați

bisericești

În numele tuturor poporenilor Gr. Răsăriteni de aici.

Arh. Mitr. Ard. Doc. 968. 1859.

14.

1859 octombrie 25. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele scrie episcopului Andrei Șaguna, susținând, cu argumente economice și invocând sprijinul promis de Mitropolia din București, cererea obștii din Aita Mare de a li se aproba să umble după "milă în Țara Românească (...) pe seama bisericilor".

Nr. 123.859

ECSELENTIA TA PREA SFINTE DOAMNE EPISCOAPE AL MIEU
MILOSTIVU PATRON !

Cu plecăciune viu a așterne aicea adăogatu cererea poporenilor noștri din Naghi Aita, prin care să roagă prin acest scaonu Protopopescu de Ecselentia ta, ca părintește să te înduri a-i mângâia cu o milostiva recomandăție arhierescă către Sfânta Mitropolie din București, pentru ca să poată umbla la strâns de milă în Țara rumânească pe sama biserici(i) lor, cu atâta mai mult încă, fiind că dâșnii sânt numai ca 20 de familii și sânguri nu sântu în stare a-și găti biserica, căria s-au tâmplatu nenorocire de i-au căzutu turnul când era mai gata, și acum i să cere o cheltuială mai mare și dâșni(i) nu potu plăti sânguri fără de ajutoriul altura, și că doi oameni dintr-înși(i) au și umblatu la sus-atinsa Mitropolie, cărora li s-au datu nădejde bună, numai ce au zis ca să ducă o recomandăție arhierescă de la Sfânta Episcopie din Sibiiu spre acel sfârșitu, apoi li să va face rânduială de a putea umbla la milă în Țara rumânească.

Iară la tâmplare, când nu s-aru putea în chipul acesta împlini cererea lor, atunci eu din parte-m(i) rog grația Ecselenții tale a te îndura a rândui pe la toate Bisericile noastre din Ardealu, ca într-o Duminică măcaru, să să adune milă cu un Discu pe seama săracilor și năcăjiților aceloră. Ca așa apoi să să poată apuca din nou la primăvara viitoare de zidirea bi-sericii mai departe, că altmîntrenea va rămâne multă vreme zidirea aceasta neisprăvită și apoi să va strica de ploi și așa tot mai mare va fi cheltuiala, care și nădăjduindu cu plecăciune am rămas /.../

Ioann Moga mp /.../

Eleopatac, 25 oct. 859.

Rezoluție autografă A. Șaguna:

Să i se rescrie că scaonul episcopesc au slobozitu în anulu trecutu unu țirculariu despre modalitatea carea are de a se păzi în privința adunărilor de milă pe seama Bisericeilor și școalelor lipsite în Dieceza noastră și în înțelesul Țirculariului acelaia să se urmeze și în privința adunării de milă pe seama Bisericii din N. Aita sau să caute a-și afla vreunu titoru în părțile de la Brașovu, carele să le dea ajutoriu întru zidire a Bisericeii lor, căci scaunulu episcopescu nu se află în poziție, acuma, a le da recomandația cerută. /s. n./

Arh. Mit. Ard. doc. 968, 1858.

15.

1863 iulie 27. Protopopul Ioan Moga din Vâlcele cere episcopului Andrei Șaguna să intervină din nou pentru recuperarea arvunei avansate pictorului Isidor Sălăgeanu, fotograf la Craiova, pentru zugrăvirea altarului bisericii din satul său, banii urmând a fi folosiți pentru "alte lipse"

N=49.863

INNALTU EXELENTIE !

Eu, legheture cu grațioasa ordinetsune Arhierească din 11-lea martie 1859 n=218, en privința pictorului Selegeanu esită, viu cu plecetsune a adutse la Ennalta cunostintie Arhierească precum numitul pictoru Isidoru Selegeanu am aflatu de siguru că se afle astezi cu așezemantul că fotografu la Craiova, en Valachia mică, prin urmare densul s-au legatu contractu a ne zugravi altariul biseretsi, cu care privilegiu au primitu și arvuna de la bojeri 111 fl. cm. și densul dupe tse au primitu bani au luatuu lumea en capu ci nu s-au mai entorsu pe aitsa spre a-și emplinii datoria nitsi penă astezi. Asa cu plecetsune rog grația Innaltu Excellentii tale a te endura ca prin Innalta Stăpânire a se retrace la entoărtsearea arvunei enapoi, spre a se entrebuinta suma pomenită spre altu scopu la atsastă biserică, deoaretse are mai multe lipse.

Care si nedesduindu cu plecetsune /.../

Ioann Moga /.../

Elopatac, 27 iulie 1863.

Arh. Mit. Ard. doc. 698.1863.

Copia

COMUNITARY ROMANIAN EDIFICIES FROM COVASNA COUNTY
Donations from the Country and Conflicts with
the Local Authorities of the Years 1851-1859
(Archive Documents from Sibiu)
(Summary)

After having put out the fire of the revolution of 1848, the building up of the cultural-spiritual institutions of the Romanians, as well as of their churches and schools lined in a programme, which had to answer to the immediate and future interests of the nation. In the much oppressed zone of the intracarpathians, this programme had certain peculiarities and was well conceived and directed by Bishop Andrei Șaguna (for the Orthodox community). It has also involved a few local leaders, who marked the age and the area in which they acted by remarkable activities.

One of these characters is the archpriest Ioan Moga from Vâlcele, who was concerned with all peculiar matters of the zone subordinated to itself (Vâlcele, Ariușd, Aita Mare, Chilieni etc.) but above all the building and decorating of the church from his village, a foundation built by prince Milos Obrenovici of the year 1843.

By means of the genuine documents from The Archives of the Metropolitan Church from Ardeal, we illustrate his endeavour to maintain relationships with Romanian donators from everywhere, with the summer residents at Vâlcele, from whom he has obtained important sums of money for the decoration of the church, the painting and the glazing of the catapetesma. On this occasion, it is also revealed the way of coming into touch, employment, contracting and payment of the artisans and masters, some of them famous, others not.

But what seems interesting from the documents published, a reason why we chose to reproduce them entirely-reveals new mentalities, a visible process of restructuring and generalization, when the Romanian invoke or ask imperatively for EQUALITY with the other nations from Ardeal, relying on the attributes of the MAJORITY in a group, manifesting explicitly THE ASPIRATION towards education, being conscious of THE VALUE OF THE WRITTEN DOCUMENTS and supporting THE INDEPENDENT POWER OF THE LAW.

7687

Reverendă Mama Gloriei Doamnei Luce
a n. m. Aldeilor Happon !!

[illegible]

Plante trouvée sur le mont St. Marguerite
à proximité du lac de l'Est et du lac de l'Ouest
le 15. Août 1857. se trouve sur
le mont St. Marguerite. Mont St. Marguerite
Mont St. Marguerite et l'Est.

Надеюсь и впредь получить от Вас
- продолжение а также оговоренных Вами
условий платежа по указанным в смете

с.п. Александров

Ernesto R. R.

Shoemaker & Co. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850

John Norton
Superintendent
Academy of Music

www.cimec.ro / www.mnrcr.ro

